

патриотического воспитания учеников, апробировала инновационные формы и методы национально-патриотического воспитания в экспериментальных учебных заведениях.

Ключевые слова: Т. Д. Демьянюк, национально-патриотическое воспитание, патриотизм, Родина, педагогическое наследие.

Abstract. The article deals with the pedagogical heritage of Tamara Dmytrivna Demianiuk concerning the implementation of national-patriotic education in Ukraine, in particular, the main scientific and methodological works of the teacher are analyzed, such as: “Formation of the personality by means of ethnology”, “Indicative regional program of national education for students”, “Innovative technologies of civic education for students”, “Pedagogical foundations of democratization and humanization of the educational process in a secondary school”, “Spiritual and moral development of the student's personality in the conditions of activity of the Ukrainian national “School-family”, “Organization of educational process in a modern general educational institution”, “National project: On the wings of history or in its shell”.

It was found out that the ideas of national patriotic education took the leading place in the pedagogical heritage of T. Demianiuk: the scientist developed, implemented in practice the principles, recommendations for the improvement of the process of national-patriotic education of students, introduced innovative forms and methods of national-patriotic education in experimental educational institutions.

Key words: T. D. Demianiuk, national patriotic education, patriotism, Motherland, pedagogical heritage.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2018

Н. І. Станіславчук

РОЛЬ ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. У статті розглядається роль етичної компетентності при підготовці майбутніх вчителів іноземної мови. Узагальнено та систематизовано наукові погляди діячів освіти щодо поняття «компетентність» та «етична компетентність» зокрема. Проведено теоретичний аналіз, виокремлено основні аспекти досліджуваного поняття. Етична компетентність майбутнього учителя розглядається як складова його професійної компетентності. Досліджуючи теоретичну складову проблеми проаналізовано питання важливості володіння етичною компетентністю в умовах гуманізації освітнього процесу.

Ключеві слова: компетентність, етична компетентність, етичні

уміння.

Постановка проблеми. Спрямування сучасної освіти на нові європейські стандарти передбачає підготовку компетентного фахівця, який вміє застосовувати індивідуальні техніки, практично діяти, використовувати досвід успішних дій у ситуаціях професійної діяльності. Сучасний педагог у своїй науково-практичній роботі, зокрема, у процесі підготовки до викладання іноземних мов повинен керуватися низкою компетентностей. Серед ключових – пріоритетне значення має етична. Вона ототожнює показники та результати готовності педагога до роботи зі студентами, оскільки виконання будь-якого педагогічного завдання містить в собі моральний зміст. Етична компетентність фахівця репрезентує головні регуляції його дій, що закріплюються у звичках, традиціях, принципах життя та фахової діяльності, психічних станах, діях, учинках і якостях педагога, забезпечує вибір ним свідомої етичної поведінки згідно з нормами. [6. с.78] Професійна підготовка студентів, що вивчають іноземні мови шляхом формування етичної компетентності – це соціально значуща проблема, від розв'язання якої залежать успіх гуманізації системи освіти, підвищення загальної культури в суспільстві. Повинен забезпечитися перехід до нової гуманістично-інноваційної освітньої системи, важливими здобутками якої є етична освіченість та комунікативно-культурна вихованість сучасної студентської молоді. Саме тому нині одним з найактуальніших завдань педагога є створення шляхів формування етичної компетентності студентів у процесі підготовки до викладання іноземних мов.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Необхідність дослідження ролі формування етичної компетентності та культури вчителя розглядали С. Гаряча, К. Гулей, Л. Хоружа. Проблема морального розвитку майбутнього педагога та місце етичної компетентності та культури знаходить своє відображення у працях сучасних вітчизняних учених: І. Беха, В. Гриньової, І. Зязюна, О. Пехоти, В. Радула, О. Савченко, О. Сухомлинської та в окремих зарубіжних дослідників: Р. Бернса, Т. Грегорі, Л. Кольберга, А. Маслоу, К. Роджерса, Дж. Равена.

Мета статті полягає у зазначенні ролі етичної компетентності при підготовці майбутніх вчителів іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення ролі етичної компетентності при підготовці вчителів іноземної мови необхідно розглянути такі поняття, як «компетентність», «етична компетентність».

Компетентність (від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний) за визначенням словника іншомовних слів означає поінформованість, обізнаність, авторитетність [1, с. 282]. Компетентність як властивість за значенням компетентний, тобто: 1) такий, що має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні

повноваження; повноправний, повновладний – вживається у тлумачному словнику української мови [2, с. 250]. Дослідники тлумачать поняття компетентності через особистісні якості. І. Зимня визначає компетентність як актуалізовану, інтегративну, таку, що ґрунтується на знаннях, інтелектуально й соціокультурно зумовлену особистісну якість, яка проявляється в діяльності, поведінці людини, у її взаємодії з іншими людьми під час вирішення різноманітних завдань [5]. Така якість набуває розвитку в навчальному процесі і стає його результатом. При цьому до характеристик компетентності вчена відносить: а) готовність до прояву компетентності (тобто мотиваційний аспект); б) володіння знаннями змісту компетентності (когнітивний аспект); в) досвід прояву компетентності в різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях (поведінковий аспект); г) ставлення до змісту компетентності й об'єкта її застосування (ціннісно-смысловий аспект); д) емоційно-вольову регуляцію процесу і результату прояву компетентності [4, с. 13]. Варто зазначити, що до цієї категорії можна віднести етичну компетентність.

Л. Хоружа розглядає етичну компетентність як складне індивідуально-психологічне утворення, яке інтегрує в собі професійні теоретичні знання, ціннісні орієнтації, особистісні якості та практичні вміння педагога у сфері професійної етики, що забезпечує вибір ним свідомої етичної поведінки відповідно до професійно-педагогічних норм. Етична компетентність педагога репрезентує головні регуляції його дій, що закріплюються у звичках, традиціях, принципах життя і професійній діяльності, психічних станах, діях, вчинках і якостях педагога [7, с.43].

Своєю чергою, Н. В. Султанова трактує етичну компетентність як «спеціальну здібність особистості, яка має природні задатки у формі певних соціально-психологічних властивостей і набуває подальшого розвитку внаслідок набуття людиною життєвого досвіду та в процесі міжособистісної взаємодії», «вид компетентності, який включає сукупність комунікативних, перцептивних, інтерактивних знань та вмінь» [79, с.158-159]. Виконання завдань має моральне значення, тому етична компетентність педагогічного працівника відображається в його звичках, принципах, діях, вчинках, якостях та забезпечує вибір свідомої поведінки відповідно до професійно-етичних норм. Згідно з дослідженнями Н. Султанович етична компетентність відображає відпрацьовану досвідом систему професійних норм і правил поведінки педагога з одного боку, та є психолого-педагогічним інструментом його впливу через особистісну поведінку на внутрішній світ людини. Етична компетентність розширює професійні можливості педагога та виявляє себе як здатність особливим способом будувати педагогічний процес і взаємодіяти з усіма учасниками навчально-виховної діяльності.[8, с.151]

Н. Б. Сопилева зауважує, що етична діяльність майбутніх вчителів передбачає наявність у них етичних умінь. На її думку, саме вони організовують взаємодію з учнями на етичних засадах. До етичних умінь

майбутніх вчителів іноземної мови відносяться:

– організаційно-комунікативні вміння (організація спілкування на гуманній основі, запрошення до спілкування, створення присмного враження, обання оптимального стилю спілкування);

– уміння керуватися принципами професійної етики та етикету: повага до кожного студента, цінування думку групи, вимогливість до себе, постійне керування своїми емоціями, етичні вчинки;

– уміння ініціювати сприятливий моральний клімат спілкування. Активізація емоційного тону в групі, прогнозування розвитку міжсуб'єктних відносин;

– уміння організовувати творче співробітництво з групою та кожним зокрема [9, с.13]

Етична компетентність має суттєве значення для правильної постановки цілей, завдань, вибору форм і методів навчання, допомагає відшукати правильну лінію в кожній унікальній ситуації в процесі діяльності. Недосконалість сформованості етичної компетентності майбутнього вчителя породжує етико-педагогічні помилки. Це призводить до того, що вчитель не може правильно обрати тактику своєї поведінки. Етичні труднощі проявляються в недостатній тактовності, толерантності, чутках, брехні, непорядності, задрощах, необ'єктивності, себелюбстві, поспішності, неадекватній оцінці якостей співрозмовника тощо.

У забезпеченні високої ефективності педагогічного процесу значну роль відіграє особистість вчителя, його морально-етичні якості. Особисті якості вчителя, манера викладання і неповторна індивідуальність не меншою мірою, ніж нові знання, впливають на особистість студентів, формуючи та виховуючи їх [3, с.168].

Як бачимо, сфера компетентності розповсюджується як на певний рівень розвитку особистості, так і на її професійні обов'язки та можливості.

Висновок і перспективи подальших розвідок. Модернізація вітчизняної системи вищої освіти, яка зумовлена євроінтеграційними прагненнями України, свідчить про посилення її компетентнісної орієнтації. Етична компетентність як одна з базових складових інтелігенції віддзеркалює його духовність і моральність, внутрішню культуру, здатність приймати адекватні моральні рішення та діяти відповідно до норм етики. У процесі дослідження встановлено, що етична компетентність – невід'ємна частина при підготовці вчителів іноземної мови. Роль етичної компетентності у майбутніх учителів іноземної мови є актуальною проблемою в педагогічній теорії і практиці. Це пов'язано з необхідністю подальшого реформування освіти, інтеграційною сутністю педагогічної освіти. Проблема етичної підготовки майбутніх фахівців набуває особливої гостроти в сучасних умовах. Вона потребує додаткового теоретичного висвітлення та пошуку ефективних шляхів її формування.

Виходячи з цього, сформульовано поняття етична компетентність, яке визначається як складне індивідуально-психологічне утворення на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь в області етики і певного набору особистісних якостей, що зумовлює готовність вчителя до етично адекватної поведінки в ситуаціях морального вибору.

Метою формування етичної компетентності у майбутніх вчителів іноземної мови повинна бути їх підготовка до успішного здійснення професійної діяльності. Спираючись на основні положення вітчизняних і зарубіжних досліджень в галузі педагогіки і етики, виділяємо наступні напрями діяльності з підвищення ефективності процесу формування етичної компетентності в період навчання:

– перехід до якісно іншого визначення цілей етичної освіти педагога, іншого розуміння результату освіти: від парадигми постановки цілей на процес етичної підготовки до парадигми орієнтації на результат – конкретний, адресний;

– зміна підходів до етичної підготовки майбутнього фахівця, оскільки саме тут найбільше стереотипів, які доцільно руйнувати і долати в процесі становлення професійної свідомості, використовуючи при цьому критерії педагогічного впливу;

– зміна технології етичної освіти студентів: реалізація свого досвіду, методики, технології як одиничного, особливого, загального дозволяє в цьому контексті зрозуміти загальне – адаптовану до сучасних умов розвитку освітнього простору, відмінною рисою якої є продуктивність режиму роботи, створення умов, що забезпечують продуктивність інтелектуальної діяльності, виробництво власних думок, слів і дій.

Роль етичної компетентності майбутніх учителів іноземної мови розглянуто як цілеспрямований й систематичний вплив на мотиваційну, когнітивну та діяльнісну сфери студентів, метою якого є становлення такої особистості, яка усвідомлює значення етичної складової своїх професійних обов'язків, має розвинуті морально-особистісні якості та практичні вміння у сфері професійної етики, що забезпечують вибір свідомої етичної поведінки відповідно до професійно-етичних норм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наукова думка, 2000. – 680 с.
2. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 4: І – М / [ред. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. П. Доценко]. – К.: Наукова думка, 1973. – 840 с.
3. Фомина М. В. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Збірник наукових праць / М. В. Фомина // Проблеми та перспективи формування

- національної гуманітарно-технічної еліти: збірник наукових праць за редакцією Л. Л. Товажнянського та О. Г. Романовського. – У двох частинах. – Ч.1. – Харків: НТУ «ХПІ», 2002. – 432 с.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Эксперимент и инновации в школе. – 2009. – № 2. – С. 7 – 14.
  5. Зимняя И. А. Компетенция и компетентность в контексте компетентностного подхода в образовании [Електронне джерело] / И. А. Зимняя. – Режим доступу: http://www.rusreadorg.ru/ckeditor_assets/attachments/63/ia_zymnaya_competency_and_competence.pdf
  6. Устинова Н. В. Формування етичної компетентності сучасного вчителя / Н. В. Устинова // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія : Педагогіка. – 2014. – Т. 251, Вип. 239. – С. 78 – 82.
  7. Хоружа Л. Л. Розвиток етичної компетентності майбутнього вчителя як багатофакторний процес / Л. Хоружа // Педагогіка і психологія професійної освіти. Науково-методичний журнал. – 2003. – № 5 – С. 42 – 44.
  8. Ревенко В. І. Обґрунтування системи підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків / В. Ревенко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2014. – Вип. 36. – С. 349 – 354.
  9. Пісоцька О. О. Виховання культури взаємодії викладачів і студентів в університетському освітньо-виховному просторі: автореф. дис ... канд. пед. наук / О. О. Пісоцька. – Луганськ : б. в., 2010. – 20 с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Slovnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of Foreign Words] / Uklad.: S. M. Morozov, L. M. Shkaraputa. – K.: Naukova dumka, 2000. – 680 s. (in Ukrainian)
2. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vol.] / [red. koleh. I. K. Bilodid (holova) ta in.]. – K.: Naukova dumka, 1970 – 1980. – Т. 4: I – М / [red. А. А. Buriachok, Н. М. Hnatiuk, Р. Р. Dotsenko]. – K.: Naukova dumka, 1973. – 840 s. (in Ukrainian)
3. Fomya M. V. Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity: Zbirnyk naukovykh prats [Problems and Prospects of the Formation of the National Humanitarian and Technical Elite: collection of scientific works]/ M. V. Fomya // Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity: zbirnyk naukovykh prats za redaktsiieiu L. L. Tovazhnianskoho ta O. H. Romanovskoho. – U dvokh chastynakh. – Ch.1. – Kharkiv: NTU

- «KhPI», 2002. – 432 s. (in Ukrainian)
4. Zimnyaja Y. A. Klyuchevyje kompetentsyy – novaya paradigma rezul'tata obrazovanyja / Y. A. Zimnyaja // *Éksperiment i innovatsyi shkole.* – 2009. – No 2. – S. 7 – 14. (in Russian)
  5. Zimnyaja Y. A. Kompetentsiya i kompetentnost v kontekste kompetentnostnogo podkhoda v obrazovanii [Competence in the Context of the Competence Approach in Education] [Elektronne dzherelo] / Y. A. Zimnyaja. – Rezhym dostupu: http://www.rusreadorg.ru/ckeditor_assets/attachments/63/i_a_zymnaya_competency_and_competence.pdf (in Russian)
  6. Ustynova N. V. Formuvannia etychnoi kompetentnosti suchasnoho vchytelia [Formation of the Ethical Competence of a Modern Teacher]/ N. V. Ustynova // *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu “Kyievo-Mohylianska akademiia”]. Seriia : Pedagogika.* – 2014. – T. 251, Vyp. 239. – S. 78-82. (in Ukrainian)
  7. Khoruzha L. L. Rozvytok etychnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia yak bahatofaktorny protses [Development of the Ethical Competence of the Future Teacher as a Multifactorial Process] // *Pedagogika i psykholohiia profesiinoi osvity. Naukovo-metodychnyi zhurnal.* – 2003. – No 5 – S. 42-44. (in Ukrainian)
  8. Revenko V. I. Obgruntuvannia systemy pidhotovky maibutnikh uchyteliv humanitarnoho profilu do khudozhno-estetychnoho vykhovannia pidlitkiv [Substantiation of the System of Training of Future Teachers of the Humanitarian Profile to the Artistic and Aesthetic Education of Adolescents] / I. V. Revenko // *Pedagogika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh.* – 2014. – Vyp. 36. – S. 349-354. (in Ukrainian)
  9. Pisotska O. O. Vykhovannia kultury vzaiemodii vykladachiv i studentiv v universytetskomu osvitno – vykhovnomu prostori: avtoref. dys ... kand. ped. nauk [Education of the Culture of Interaction of Teachers and Students in the University Educational and Educational Space: author 's abstract. dis ... cand. ped sciences] / O. O. Pisotska. – Luhansk : b. v., 2010. – 20 s. (in Ukrainian)

Аннотация. В статье рассматривается роль этической компетентности при подготовке будущих учителей иностранного языка. Обобщены и систематизированы научные взгляды деятелей образования, относительно понятия «компетентность» и «этическая компетентность» в частности. Проведен теоретический анализ, выделены основные аспекты изучаемого понятия. Этическая компетентность будущего учителя рассматривается как составляющая его профессионально компетентности. Исследуя теоретическую составляющую проблемы рассматривается вопрос важности владения этической компетентностью в условиях

гуманізації освітнього процесу.

Ключевые слова: компетентність, етична компетентність, етичне мислення

Annotation. The article deals with the role of the ethical competence in the preparing of future teachers of the foreign languages. The scientific views of the scientists regarding the concept of "competence" and "ethical competence" in particular are generalized and systematized. A theoretical analysis is conducted. The main aspects of the investigative terms are detailed. Ethical competence has priority among the major competencies which should have a future specialist.

It has identified the indicators and results of the teacher's willingness to work with the students. The actualization of different pedagogical tasks has contained the moral content. The ethical competence of the future teachers has represented the main regulations of his actions. They are fixed in the habits, traditions, principles of life and professional activity, mental. The ethical competence of the future teacher has considered as part of his professional competence. Investigating the theoretical component of the problem has considered the issue of the importance of possessing ethical competence in the conditions of humanization of the educational process. The ethical competence is an integral part of the preparation of foreign language teachers.

It has explored in our investigation.

Key words: competence, ethical competence, ethical skills.

Стаття надійшла до редакції 09.10.2018

**Л. І. Столярчук,
О. В. Столярчук,
І. В. Мазурок**

ПОТЕНЦІАЛ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ В УТВЕРДЖЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: ПОГЛЯД КУРАТОРА

Анотація. У статті розглянуто місце закладу вищої освіти в Україні в системі формування громадянської компетентності студентства. Наголошено на періоді актуалізації та значенні цієї життєвої компетентності як неодмінної складової особистості сучасного українця. На прикладі педагогічного коледжу здійснено аналіз потенціалу окремих навчальних дисциплін у посиленні громадянської освіти. Запропоновано перелік тематики виховних годин, розроблених задля охоплення різних напрямів громадянського виховання. Звернено увагу на роль інституту кураторства у цьому контексті.

Ключові слова: громадянська компетентність, громадянське суспільство, заклад вищої освіти, педагогічний коледж, навчальна